

Д-р Лилјана Макариоска

ПРИДОНЕСОТ НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ ЗА МАКЕДОНСКАТА НАУКА ЗА ЈАЗИКОТ

Одбележувањето на 75-годишнината од смртта на Крсте Петков Мисирков и 80-годишнината од раѓањето на Блаже Конески се повод за уште едно навраќање кон делото на двете стожерни личности на дваесеттиот век и потсетување за нивниот влог во нашиот културен развој. Нивните дела се цврсти градби отпорни на забот на времето, зашто се втемелени во сегашноста, која извира од минатото и се влева во иднината. Мисирков со своите *Неколку зборови за македонскиот литературен јазик* првпат јасно ја истакна потребата за кодификација на македонскиот јазик, ги постави основните насоки за решавање на јазичното и правописното прашање, предлагајќи го фонетскиот ортографски принцип и лоцирајќи ја дијалектната основа на литературниот јазик. Тој со својата јасна општонационална јазична свест се определи за говорите кои несомнено можеа да одиграат обединувачка улога со јасно сознание дека литературниот јазик треба да биде поставен на широка основа и да го црпи лексичкото богатство од сите македонски говори. До денес останува актуелна Мисирковата порака да *го чуваме и милуваме нашиот македонски јазик, зашто тоа е наша насущна потреба и должност и укажувањето дека еден народ што го изгубил својот јазик наликува на еден човек којшто го изгубил таткото и не знае од кај иде и каде оди и којшто не знае зошто оди ваму, а не онаму или таму.*

Конески ги прифати Мисирковите пораки, истакнувајќи дека *откривањето на Мисирков во многу погледи значи за нас откривање на самиот себеси.* Тој е кодификатор на современиот македонски јазик, афирматор на нашето научно творештво, голем лингвист и поет кој остави траен белег на нашата епоха и стана наша национална гордост вложувајќи во ризницата на нашата наука за јазикот и литературата грандиозно дело со ненадминливи и трајни вредности: правопис, граматика на македонскиот јазик, историја на македонскиот јазик, околу петстотини трудови, дваесет и седум книги од областа на јазикот, препеви од светската поезија, дваесетина стихозбирки итн.

Лилјана Макариоска: ПРИДОНЕСОТ НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ ЗА..., стр. 43-49

Повеќе генерации македонисти со гордост се нарекуваат негови ученици. Некои од нив го имаа задоволството да ги следат неговите предавања, да расправаат со него за одделни прашања од областа на лингвистиката, книжевната историја, односно историјата на македонскиот јазик, преведувачката дејност, да пишуваат под негово менторство, да објавуваат под негова редакција, додека другите лишени од тоа задоволство жедно се навраќаат на трудовите испишани со неговото перо. Сите што го познавале го карактеризираат како мошне трудољубив, скроман во оцената на своето дело, ведар, трпелив, совесен и одговорен, темелен, сеопфатен, толерантен наспрема другите, а многу строг спрема себеси. Во врска со својата педагошка дејност која ја започнал на речиси 25-годишна возраст, професорот Конески со нему својствената мудрост вели: *йодеднакво ми се драги и добриите и слабиите сѹдентии. Добриите го усвојуваат нашето знаење, но и нашиите заблуди. А слабиите не го усвојуваат нашето знаење, но се ослободени од нашиите заблуди. Така шито во развијокоит и едниите и другиите придонесуваат да се йосийѓне нешито добро.*

Уште од младоста Конески има пројавено силно чувство за јазикот и длабока упатеност во суштината на македонскиот јазик и патиштата на неговиот историски развој. Исправен пред сериозните задачи наметнати од историскиот миг, во работата на правописот тој водел сметка и за традицијата, и за континуитетот, но и за историскиот момент. Графискиот систем и правописот од историски и лингвистички аспект се несомнена потврда на Мисирковите пораки поддржувани и од плејада културни работници на целиот македонски јазичен простор. Во правописот е применет фонетскиот принцип афирмиран од Мисирков. Со азбуката и правописот, според Конески *се сѹави крај на сѹихијносѹа во развијокоит на нашиот лиѹературен јазик, се направи решителен чекор кон неговото унифицирање. Усвојувањето на ѹрвонит наш ѹравопис од 1945 год. е ѹрилог кон самосѹојносѹа на македонскиот културен развојок ... дојде како круна на одамнешниите и новиите насѹојувања во нашиот народ, изразени во ѹроцесот на неговото национално обособување, да изгради свој оѹшѹи лиѹературен јазик.* Македонската азбука во целост ја издржа проверката на времето. Во 1950 год., со неполни триесет години, Блаже Конески заедно со Крум Тошев го подготвува новото проширено издание

на Македонскиот правопис со околу 6.000 лексички единици кој претставува и прв правописен речник на македонски стандарден јазик.

Професорот Конески, обично избегнуваша да зборува за своето активно учество и за својот придонес во најзначајните настани од нашата повоена културна историја. Тој запиша: *со ѝисменосѝа на македонскиоѝ јазик во војнаѝа, веќе ѝиолку беа изразени ѝиенденциѝиѝе во однос на нашиоѝи лиѝиѝераѝиѝурен јазик шѝиѝо човек ако имаше слух за ѝиѝе ѝроцеси, можеше во нив да се вклучи. Сметајќи дека е сосем логично да се ангажира во процесот на кодификацијата на сопствениот јазик подоцна ќе изјави: Јас вооѝиѝиѝо не мислам дека за мене се сврзани некои исѝиѝориски заслугѝи. Но од денешен аспект уште појасно се следи величината на неговите погледи од пресудните години на кодификацијата на нашиот јазик: Јас сметѝав дека нашеѝиѝо јазично ѝпрашање ние самиѝиѝе ѝѝреба да го решаваме и никој нема ѝправо да ни се меша во ѝѝоа, ниѝиѝу може односоѝи на еден или на друг сосед да биде за нас од некакво значење ѝри решавањеѝиѝо на едно ѝѝаково ѝпрашање во нашиоѝи кулѝиѝурен развиѝиѝок; Ние ѝѝреба самосѝиѝојно да го бараме ѝаѝиѝоѝи во однос на развиѝиѝокоѝи на нашиоѝи лиѝиѝераѝиѝурен јазик. А не однаѝѝред да се ѝоѝиѝчинуваме на некои обрасци (Андреевски, 1991: 140, 143).*

Плод на неуморната работа на професорот Конески е и неговото капитално дело *Грамаѝиѝикаѝиѝа на македонскиоѝи лиѝиѝераѝиѝурен јазик* (I 1952, II 1954). Во согласност со актуелните барања таа е дескриптивна и нормативна, со цел преку описот на јазичните факти да зазема и активно становиште во однос на одредени прашања. Конески води сметка за односот помеѓу функцијата и формата, за терминолошките решенија, за специфичните структурни елементи на македонскиот литературен јазик. Граматиката има пресудно значење за унификацијата и затврдувањето на литературната норма, за научното претставување на граматичката структура на македонскиот стандарден јазик и за афирмацијата на македонскиот јазик. Таа е неопходна и неодминлива база и голем поттик за нови истражувања кај македонските, но и кај странските слависти. Граматичките сознанија изложени во неа не ја загубија до денес својата теоретска и научна вредност.

Лилјана Макариоска: ПРИДОНЕСОТ НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ ЗА..., стр. 43-49

Како неодољна потреба Конески го истакнува и составувањето на *Речникот на македонскиот јазик*, ги дава и основните методолошки принципи за обработка на лексичката граѓа. Во тритомниот речник на македонскиот јазик (I 1961, II 1965, III 1966), под негова редакција, за првпат е претставен целокупниот македонски лексички фонд кој ќе послужи како база за изработка на новото дополнето издание на *Правописот на македонскиот литературен јазик со правописен Речник* (1970). Конески ја истакнува важноста на богатиот речнички материјал за афирмацијата на индивидуалноста на македонскиот јазик во словенската заедница на јазиците, но според него *Речникот* значеше многу повеќе во психолошка смисла, бидејќи придонесе за зацврстување на самојто чувство на стабилноста на македонскиот јазик и послужи како импулс за изработка на повеќе двојазични речници. Континуиран е научниот интерес на Конески за проучувањето на македонската историска лексикографија и за развојот на современата македонска лексикографија.

Обемниот и тематски разновиден лингвистички опус на Конески опфаќа и голем број трудови за историјата на македонскиот јазик во сите периоди од неговиот развој. *Историјата на македонскиот јазик* (1965) има непроценливо значење за македонската културна историја и за афирмацијата на нашиот јазик. Документирајќи ги процесите извршени во десетвековната историја ова дело претставува брана пред негативските пропаганди против македонскиот јазик и оспорувањето на неговата историја, а го определува и местото на македонскиот јазик во балканската јазична средина.

Конески се занимава со правописните, морфосинтаксичките и лексичките особености на одделни средновековни текстови пишувани на македонско тло, особеностите на средновековните книжевни школи, заемното влијание на одделни варијанти на црковнословенскиот јазик како последица на одредени историски околности (сп. Угринова-Скаловска, 1997:37-43). Треба да се споменат студиите за делото на *Климент Охридски*, за *Охридската книжевна школа*, изданието на *Вранешничкиот апокриф* со лингвистичка студија (1956), статиите за карактеристиките на македонската варијанта на црковнословенскиот јазик, за јазикот на *фреските во Македонија*, на *дамаскините*, за *Словата на Јоан Егзарх*, за

Стиваниславовиќиот пролог, Белешките за Добромировото евангелие. Со преводот на Тиквешкиот Зборник од крајот на XIV и почетокот на XV век, Конески како што вели сакал на некој начин да ја помести кон минатото границата на македонската проза. Несомнено е и значењето на Историската фонологија на македонскиот јазик на англиски јазик (1983), студиите Од историјата на словенската писменост во Македонија (1975), Македонскиот XIX век (1986), Македонските текстови X-XX век (со О. Јашар-Настева), Македонскиот јазик во развојот на словенските литературни јазици, Македонски месни и имиња (1991).

Мошне значајни се и истражувањата на нашата национална преродба од XIX век (мошне важен за националниот развој на македонскиот народ) во студијата *Македонските учебници во XIX век*. Конески настојува да проникне поавтентично во нашиот национален развој за да ги вклопи евидентните елементи при разгледувањето на основните појави во развојот на македонскиот јазик. Тој се осврнува на дејноста на нашите преродбеници: Зографски, Шапкарев, Крчовски, Пулевски, Прличев, Цепенков, се занимава и со македонското јазично прашање меѓу двете светски војни, повеќекратно се навраќа на придонесот на Рацин за формирањето на македонскиот литературен јазик и на визионерските погледи на Мисирков во делото *За македонските работи*.

Како голем познавач, истражувач и вљубеник во нашето народно творештво проф. Конески одамна укажува на потребата од собирање и публикување на фолклорниот материјал. Редактор е на повеќе збирки, избори од македонска народна поезија. Тој го проучува *Јазикот на македонската народна поезија* од аспект на традиционалните елементи, иновациите и јазичниот контакт меѓу македонската народна и уметничка поезија. На изворите на традицијата, во народното творештво ги налева и непресушните мотиви за својата поезија. Во врска со лексиката ја истакнува функцијата на литературниот јазик, кој за разлика од народниот *треба да ја изрази сета сложеност на современата уметничка и научна мисла*.

Во рамките на својата преведувачка и препејувачка активност, Конески и преку препевите ги испробува изразните можности на македонскиот

Лилјана Макариоска: ПРИДОНЕСОТ НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ ЗА..., стр. 43-49

литературен јазик, неговата способност да ги вткае во себе ремек-делата на светската литература, делата на Хајне, Блок, Мицкјевич, Шекспир, Мајаковски. Тој вели: *Нашиот јазик се кове во ковачницата на преведувањето. Треба да се има некаков слух за тоа каков избор треба да се направи за оваа лексика складно да се вклопи во самата снага на нашиот литературен јазик.*

Одделни прилози се потврда за интересот на акад. Конески и за македонската научна и стручна терминологија (сп. Јашар - Настева, 1995 : 133-191). Уште во прилогот *За правната и економската терминологија* од 1952 год. тој јасно ќе укаже дека *термините треба не само да ја откриваат адекватната содржина, ами и да не одаат против нашето јазичко чувство, па затоа треба да се избегнуваат термини што го кршат јазичкиот систем* и ќе ја истакне потребата специјалистите од дадената научна гранка да ја владеат во потребна мерка јазичната материја, да имаат *едно доволно изградено јазично чувство и познавање на правилата на литературниот јазик*. Од 1969 год. повеќе од две децении Конески го раководи проектот на МАНУ *Македонска научна и стручна терминологија*, ја осмислува, организира и раководи работата на овој макропроект за установување на научната и стручната терминологија за различни области, *што се налага како императивна потреба на современиот свет, затоа од тоа зависи ефикасното комуницирање во научната работа*. Не треба да се запостави и неговото учество (заедно со Б. Видоески, К. Тошев и Р. Угринова-Скаловска) во обработката на македонските еквиваленти во двотомниот *Речник на словенската лингвистичка терминологија* (1977). Трудите на Конески од ономастичката област се објавени во книгата *Македонски мисли и имиња* (1991) и во нив се содржани неговите погледи на некои појави во македонската ономастика како прилог кон толкувањето на етимологијата на повеќе имиња (сп. Стаматоски, 1996 :155-165).

Со името на Блаже Конески се поврзува и иницирањето на повеќе наши списанија - го основа списанието *Нов ден* (1945), го оформи и две децении како главен уредник го водеше списанието *Македонски јазик*, прво стручно и научно списание за македонски јазик и на македонски јазик, кое во првите четири години (1950-1953) излегува како месечен билтен на Катедрата за

јужнословенски јазици, а од 1954 год. е орган на Институтот за македонски јазик и претставува значаен фактор за научната комуникација со други славистички центри. Конески има посебно значење и за соработката со странските слависти и македонисти од повеќе славистички центри во светот кои со проучувањето на македонската јазична проблематика, недвосмислено пишуваа во прилог на посебноста на македонскиот јазик.

Професорот Конески во повеќе наврати потсетуваше дека Македонците со тешка борба, чекор по чекор се изборија за правото на употреба на македонскиот литературен јазик и чувствувајќи ја загрозеноста на сопствениот народ, оспорувањето на македонскиот национален и културен идентитет укажуваше *Тие го негираа националниот сѐајус на македонскиот народ, а со тоа и самостојниот сѐајус на македонскиот литературен јазик. Судбината на јазикот е, нормално, сврзана со судбината на народот што е негов носител. Ние сме поставени пред угроза што не треба да ја игнорираме.* И денес, ние пак сме исправени пред обврската да го вложиме сиот наш творечки потенцијал и силата на нашата национална свест во грижата и одбраната на својот јазик, како што Конески нам, на сопствениот народ, несебично ни ја подари сета своја креативна и интелектуална моќ, сето свое дело. Горди сме што сме негови следбеници, свесни за нашиот долг достоино да го продолжиме неговото дело.

Во лирско-прозниот запис *Даб* од својата последна книга Конески вели дека некој или нешто умира конечно тогаш кога ќе се изгуби живиот спомен за него. Без сомневање, Конески со своето грандиозно дело себеси си обезбеди бесмртност.

Литература:

Андреевски Ц., *Разговори со Конески*, Скопје 1991

Јашар-Настева О., *Интереси и придонеси на Блаже Конески за македонскиот лексикографија*, Зборник на трудови посветени на академик Блаже Конески, МАНУ, Скопје 1995 :133-191

Стаматоски Т., *Блаже Конески како ономастичар*, Зб. Македонскиот јазик од Мисирков до денес, Скопје 1996 :155-165

Лилјана Макариоска: ПРИДОНЕСОТ НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ ЗА..., стр. 43-49

Угринова-Скаловска Р., *Придонесот на Блаже Конески за дефинирањето на македонскиот варијант на црковнословенскиот јазик*, Зборник Педесет години на македонската наука за јазикот, МАНУ, Скопје 1997: 37-43.